

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Nicolai Svsii E Societate Iesv Opvscvla Litteraria

Suys, Nicolas

Antverpiae, 1620

XIV. De Verbis translatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69342](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69342)

ximè contraria, obtédant) quia clariorē vim eloquentiæ, velut solē ferre non possunt, umbrā magni nominis delitescunt. Quibus quia multa, & pluribus locis Cicero ipse respōdit, tutior mihi de hoc differendi breuitas erit.

C A P V T X I V .

De verbis translatis.

Multum quidem est, & eximie cuiusdam industria ac felicitatis, omnem in verbis culpam euitasse; neque illud tamen oratoremp perficit. *Cicero.* Sed (vt cum Cicerone loquar) cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quæ etiamsi orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum videtur, tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Viderunt id primi Cato, Galba, & qui eadem ætate floruerunt dicendo: accuratiùs deinde arctiusque complexi sunt, qui priores non tantum eloquentiæ diuinâ quadam præstantiâ assecuti sunt; sed multo post se interuallo reliquerunt: donec, non, vt stellas in cælo artificiosè suis spatijs, & certis quasi locorum dissidijs hæc troporum figurarumque sidera dirimere, ac digesta componere cœperunt; sed denso agmine in vnum velut chaos cōpingere. Quod certè futurum aliquando Ciceronem iam olim

olim præfagiſſe reor, cùm tertio de Oratore *Cic. 3. de Orat.* dicit: *Quare Bene & præclare quamuis nobis ſapè dicatur, Bellè & feſtiuè nimium ſapè nolo: quamquam illa ipſa exclamatio, Non poteſt melius, ſit uelim crebra: ſed habeat tamen illa in dicendo admiratione, & ſumma laus umbram aliquam & reſeſſum, quò magis id, quod erit illuminatum, exſtare atque eminere videatur.* Hæc Ciceronem præfagiſſe reor; quod ſuo tempore expertus fuit oratorum Seneca Ariſtarchus: *Modò, inquit, quod nuper increbuit, pro cultu habetur: audax translatio & frequens.* Quid opus ad Senecam recurrere? An non apud multos nouitatis aucupes ſolemne eſt translationis iure uti inuerecundè? An non illud Diomedis noſtri ſæculi: *Quid quòd nihil iam priorum placet, dum parum creditur diſertum, quod alius dixerit; à corruptiſſimo quoque poëtarum figuras, ſeu translationes mutuamur: tum demum ingenioli, ſi ad intelligendum nos, opus ſit ingenio?* Hinc ille ſine uenultate cultus: dum galea interdum tibijs, ocrea capiti aptatur: dum riſum mouet flens ipſe, dum fletum ridens. Quis enim aut non cõtemnat, aut non miſereatur, ſi oratorem videat contemptâ ſæpè re ipſâ miſerrimè frondibus inſidere uerborum, & folia captare, fructus negligere, ſudare, pallere, exſanguis uultu, luridâ facie, ut ſtylus gladiatorie opimus, & athleticè, fas ſit dicere, ſaginataſ uinctos quaſi laceratos iactare poſſit, ad pompâ, non ad uictoriâ?

Fur

Fur es, ait Pedio. Pedius quid? Crimina raris
 Librat in antithetis: doctas posuisse figuras
 Laudatur. Bellum hoc!

Men' moneat quippe, & cantet si naufragus assent
 Protulerim? Cantas, cum fractâ te in trabe pictû
 Ex humeris portes.

Hoc est peregrinum esse à te interdum, à ser-
 monis integritate plerunque, à decore sem-
 per. Scitè Fabius: * Sunt, qui neglecto rerum pon-
 dere, & viribus sententiarum, si vel inania verba
 in hos modos deprauauerint, summos se iudicent
 artifices, ideoq; non desinunt eas nectere: quas sine
 sententiâ sectari tam est ridiculum, quam querere
 habitum gestumq; sine corpore. Sed ne hæ quidem,
 quæ rectè fiunt, densandæ sunt nimis. Nam & vul-
 tus mutatio, oculorumq; coniectus multum in actu
 valet: sed si quis ducere os exquisitis modis, & frontis
 & luminum inconstantiâ trepidare non desinat,
 rideatur. Et oratio habet rectam quandam velut fa-
 ciem: quæ vt stupere immobili rigore non debebit; ita
 sepius in eâ, quam natura dedit, specie continenda
 est. Scitè ille quidem; magis tamen eloquen-
 ter rationem adfert Tullius lib. 3. de Orato-
 re: Difficile dictu est, quænam causâ sit, cur eâ, quæ
 maximè sensus nostros impellunt voluptate, & spe-
 cie primâ acerrimè commouent, ab iis facillimè fa-
 stidio quodam & satietate abalienemur. Quantâ
 colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt
 in picturis nouis pleraque, quam in veteribus, quæ
 tamen etiamsi primo adspectu nos ceperunt, diutiùs

non

Fab. l.
 9. c. 3.
 in fine.
 De fi-
 guris lo-
 quitur: ea
 tamen di-
 cit, qua
 tropis, &
 omni mi-
 us pro-
 prie lo-
 quendi
 forma
 dicta o-
 portet.

Cic. 3.
 de Orat.

non delectant: cùm ijdem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoq; teneamur. Quanto molliores sunt & deliciaiores in cantu flexiones, & falsa uocula, quàm certæ & seueræ? quibus tamen non modò austeri, sed, si sæpius fiunt, multitudo ipsa reclamatur? Licet hoc videre in reliquis sensibus: vnguentis minùs diu nos delectari summâ & acerrimâ suauitate conditis, quàm his moderatis: & magis laudari, quæ terram, quàm quæ crocum olere videantur. In ipso tactu esse modum mollitudinis & leuitatis. Quin etiam gustatus, qui est sensus in omnibus maximè voluptarius, quiq; dulcedine præter cæteros sensus commouetur, quàm citò id quod valdè dulce est, aspernatur ac respuit? Quis potione uti, aut cibo dulci diutiùs potest? Cùm utroque in genere ea, quæ leuiter sensum voluptate moueant, facillimè fugiant satietatem. Sic omnibus in rebus voluptatibus maximè fastidium finitimum est. Quo hoc minùs in oratione miremur: in quâ vel ex poetis, vel ex oratoribus possumus iudicare, concinnam, distinctam, ornatam, festiuam, sine intermissione, sine respiratione, sine varietate, quamuis claris sit coloribus picta vel poësis, vel oratio, non posse in delectatione esse diuturnâ. Atque eo citiùs in oratoris, aut in poetæ cincinnis ac fuco offenditur, quòd sensus in nimia voluptate naturâ, non mente, satiantur: in scriptis, & in dictis non aurium solùm, sed animi iudicio etiam magis infucata vitia noscuntur. O Tulli, si nostro hoc æuo scriberes, quomodo eos

H de-

describeres, quorum oratio flumen, torrentis, mare est: vbi magis ferociunt venti, quàm in ipso Oceano: vt magis etiam aures nostræ obfurdescant, quàm ad Nili catadupa. Quotus enim quisque est, quinon aliquam allegoriam ab aquis deriuet? Hic naues, cymbæ, gubernacula: hic portus, littora: hic Syrtes, & Scyllæ, & Charybdes: hic aduersi secundique venti: hic cum totâ suâ familiâ Æolus: vt nautam credas, non oratorem te audire. Quid referam arcem, siue acropolim caussæ, & castra, & acies? Quid septa, circos, naumachias, theatra, amphiteatra? Quid agriculturam, mercaturam, agros, emporia? Quid denique quidquid vbique est, & nullibi est? Meminiaudiuisse me quandoque, qui nullam vellent periodum, nullum verum otiose fluere, quin spectabile aliquid & illustre contineret, quo auditorum animos arrigerent ac detinerent. Eosdem, cum ad dicendum venissent, animaduerti, quasi in tabernâ, vel mechanicâ quapiam officinâ versarentur, & lancem, & bilancem, & trutinam, & asciam, & dolabrum, & circinum, & amussim, & fabrilia omnia, & sutorum, & sartorum, & quæ de foricis essent vsurpare vocabula: quin & aliquem de triuio circulatorum arbitratus fuisset, nisi toga & focale me admonuissent oratorem esse, qui diceret. Inter hæc, quanto, Deus immortalis! fastidio languebam, dum
eadem

eadem semper, aut pænè eadem recurrerent: dum nauis mox in currum desineret, & currus vicissim in nauem: dum hic per aërem velificatur, ille per cælum aurigatur. Necessarium enim est in his translatis & peregrinis, dum ea splendida esse volumus, & sensum ferientia, aut sæpiùs idem dici, aut prodigiose variari. Horatius nobis auctor est:

Horat.

Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,

Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.

Sed causam fortè apertius requiritis huiusce dedecoris. Quæ alia, quàm affectata & ambitiosa ostentandi sese lasciuia, & magistrorum, qui iuuentuti frænum laxent, aut stringant, nec insolenter vndare patiantur, ærumnosa penuria? Dum enim non nulli ipsam orationis vim & maiestatem, atque argumentorum solertiam ac œconomiam, & frugalem pompam non intuentur, ad eaque, quæ illustrissima in oratione sunt, cæcutiunt, quasi conchas & umbilicos in littorè legunt; vt cum Caligulâ de Neptuno triumphent. Discipulis, inquam, suis tropos ac figuras in libellos digerenda ac coaceruanda potiùs, inculcant: sine quibus nullam velint commentationem, etiam si cauda vituli aptanda foret leonis capiti.

Spectatum admisi risum teneatis amici.

Non progredior vlteriùs: satis in eos vehementer mihi incurrisse videor, qui per abru-

pra nimum luctantur animosè: ad eos reuertor, qui aliam in partem eunt præcipites. Præclare idem Satyricus:

Horat. Serpit humi tutus nimum timidusq; procella.

Nolunt illi quidquam esse nisi domesticum, familiare, tabernarium, de foro olitorio, boario, de macello, & interdum de fornice: & prostituta * nõ dedignantur verba, id est omnibus communia, dum propriè se loqui gloriantur. Cum his ego quidè congregari vereor: sunt enim plerumque crudi homines & incocti; conuicijs metuendi, non rationibus. Itaque pro me breuiter, pauca Quintilianus, pauca Cicero. Quid ais vir Censorie? Inter ærarios referendos iudicas, quotquot è natio quasi solo verba migrare iubent, aut alibi, quàm in suo fundo consistere patiuntur. Vel ipso Catone seueriores. De eo enim Cicero noster, nec sine grauissimi sanctissimiq; viri

Cicero. singulari præconio hæc scribit: *Ornari orationem Græci putant; si verborum immutationibus utantur, quos appellant tropos; & sententiarum orationisq; formis, que vocant ἔπιματῶν. Non verosimile est quàm sit in utroque genere & creber & distinctus Cato. Sed horridior ille fortè & incomptior, quàm ut cultæ tanquam ac perpolitæ orationis simulacrum hoc tam venusto sæculo iuuenibus proponi possit. Non inficior. Verùm si ille tam horridus, tam incomptus hæc ornamenta non fugerit, quin imò sollicitè expetierit,*

rit, cur nos hac præsertim ætate fugiamus, quæ nec cincinnos fugit, nec calamistros? Quin potius quæ à maioribus nobis tradita sunt orationis decora æmulemur; ne in eorum locū sese ingerant illa vulgo dominantia verba, lurida, fœtida, quæque hircum oleant, & polypū sapiant; aut nescio quæ de Carmentis busto tabe ac sanie macerata? Ut enim tritā tantūm viā incedat orator, id certè nunquam obtinebis incolūmi Cicerone. Qui, ut vixit, viuet gratā omnium posterorū memoriā æternitati consecratus, postquam Criticorum illorum leuissimos vanissimosque cineres ventus per immemores auras sparserit, nunquam in tantum facinus coituros, ut amœnissimam illam suadam iucūdiſſimis suis cimelijs exuere possint. Longiūs opinione meā à Ciceronis digressus præceptionibus ad easdē reuertor. Ille oratorum omnium rex & deus, ne quidem à sobrio, & minimè opulento dicendī genere hūc verborum ornatum abesse patitur. Libro enim de Oratore, quem suum maximè fœtum exosculatur, hæc ait: *Ergo ille tenuis orator, modò Cicero.*

sit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & in transferēdis verecūdus & parcus; in priscis reliquisq; ornamentis & verborum & sententiarum demissior; translatione fortasse crebrior: quā frequentissimè sermo omnis vtitur, non modò vrbānorū, sed etiā rusticorum. Siquidem & eorum: Gēmare vites: sitire agros: latas esse segetes: luxuriosa frumēta. Nihil horū

parum audacter; sed aut simile est illi, unde transferas: aut si res suum nullum habet nomen, docendi causâ sumptum; non ludendi videtur. Hoc ornamento liberius paullo, quam ceteris, utetur hic submissus. Hoc ergo submisso conceditur, ut tropos adhibeat minus anxie; quid illi erectiori? quid alteri, qui summum tenet locum? Non conceditur tantummodo; sed imperatur. Nisi longior esse vererer, largius etiam ex lib. 3. de Oratore, desumerem, unde hæc scena instructior prodiret. pauca dabo, quæ pro metaphora Cicero præcipue dixit: non ita tamen proprie, quin & aliis non nulla tropis pereleganter affingi posse videantur. Hoc in genere persæpe mihi admirandum videtur, quid sit, quod omnes translatis & alienis magis delectentur verbis, quam propriis & suis. Nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, ut pes in naui: ut nexum, quod per libram agitur: ut in vxore diuortium: necessitas cogit, quod non habes aliunde sumere. Sed in suorum verborum maximâ copiâ tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Id accidere credo, vel quod ingenij specimen est quoddam, transilire antepedes posita, & alia longe repetita sumere: vel quod is, qui audit, aliud ducitur cogitatione, neque tamen aberrat. quæ maxima est delectatio: vel quod singulis verbis res, ac totum simile, conficitur: vel quod omnis translatio, quæ quidem sumpta ratione est, ad sensus ipsos admouetur, maxime oculorum, qui est sensus

acer.

acerrimus. Satis superque quis Ciceronis hac de re sensus, exposuisse videor, ad Quintilianum me transfero. Huius tantæ vel solius *Quint. 1.8.c.6.* metaphoræ laudes, vt sine fronte sit, qui non erubescat, eas vbi legerit, tropis conuicium facere. E multis pauca: *Quæ quidem cum ita est ab ipsa nobis concessa natura, vt indocti quoque non sentientes eâ frequenter vtantur: tum ita iucunda atque nitida, vt in oratione, quamlibet clara, proprio tamen lumine eluceat.* Quàm hinc etiam veneranda synecdoche: quàm cætera troporum schola! Quin imò & figurarum, & earum quoque, quæ Grammaticis debentur, dignitatem tuetur, quòd & copiam augeant, & minimè protritam vulgo dictionem sublimiùs erigant. *Ideoq; cum sit à simplici rectoq; lo-* *Lib.9. cap. 3.* *quendi genere deflexa, virtus est: si habeat probabile aliquod, quod sequatur. Vnâ tamen in re maximè utilis, vt quotidiani, & semper eodem modo formati sermonis fastidium leuet, & nos à vulgari dicendi genere defendat.* Finem huic imponam dissertationi, vbi & oratori & rhetori philosophum adiunxero. Seneca epist. 59. Lucilij sui *Seneca ep 59.* stylum laudat; & in eo tropos. Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita quæ periculum sui fecerint. Inuenio imagines: quibus si quis non vti vetat, & poetis illas solis iudicat esse concessas, neminem mihi videtur ex antiquis legisse. Protogenem imitari nolo: manum de tabulâ. Nihil de tropis ampliùs, nihil de figuris,

quæ tropis tam arctâ iunguntur affinitate, ut nomen interdum idem gerere non vereantur: Non dissimilis in utroque genere usus aut abusus. Id cauendum ne desint, ne supersint. Ut quàm maximè finire velim, non finit Agellius, qui lib. 18. cap. 8. vnum figurarum genus suave illud quidem & elegans vitandum monet: quod occultis quibusdam illecebris blandiatur; sed rarò citra modum, & plerumque usque ad fastidium vsurpetur; nisi cautio. Vtinã illud Theodosiana illa tempora vitassent, tot florentia ingenijs! Tacere cogit reuerentia, quã sibi suo iure reposcit sacrosancta maiorũ nostrorũ, & verè fidei patrum canicies merito veneranda. Agellium proferam, non ut viros

Agell. l. 18. c. 8. tantos reprehendat; sed nos doceat. Ομοιοπέ-

λευτα, ἢ ἰσοκατάληκτα, ἢ πάρομοια, ἢ ὁμοιοπύκτα, ceteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρο-

* col. καλοὶ, qui se Isocraticos videri volūt, in* collaudãdis

locan- verbis immodicè faciūt & rancidè, quã sint insipida

dis for- & inertia & puerilia, facetissimè, hercle, significat

tè. in s. Satyrarũ Lucilius. Nã ubi est cũ amico cõquestus,

quòd ad se egrotũ nõ viseret, hæc ibidẽ addit festiuiter:

Lucil. 5. Saty. Quo me habeam pacto, tametsi nõ quæris, docebo.

Quãdo in eo numero mãsti, quo in maxima nũc est

Pars hominũ, ut perisse velis, quem nolueris, cùm

Visere debueris: hoc Nolueris, & Debueris, te

Si minùs delectat, quod ἀπεχρον Isocraticũ est: ὀ-

χληγῶδεςq; simul totum, ἢ συμμειρεκτιῶδες

Non operam perdo. Si tu hic. ††

CA-